

Egy családfő és a fogadott család mindenk felett: nagyjából így rendezkedett be a kormány. Maffiaállam – a Fidesz uralmára ezt az új definíciót adja és fejti ki részletesen a napokban megjelent Magyar polip című tanulmánykötet. A fogalom megalkotójával, egyben a könyv egyik szerkesztőjével, Magyar Bálinttal arról beszélgettünk, hogyan vált a Fidesz politikai csúcsragadozóvá, ki itt a sebzett vad, és van-e esélye a vadásznak.

Diószegi-Horváth Nóra

– *Maffiaállam? Nem túl erős kifejezés ez?*

– A kifejezés erőteljes, de nem indulatos.

– *Miért több ez, mint egy frappáns nyelvi lelemény?*

– Leírása annak, hogy miben élünk. A maffiaállamban a hatalomkoncentráció és családi gyarapodás szorosan együtt jár, a legfőbb szerep pedig a fogadott családnak jut, élén a családfővel. Ám míg a klasszikus maffia a gazdasági életből indulva szerez a politikában illegális befolyást, addig a maffiaállam logikája ennek épp az ellenkezője: egy politikai vállalkozás ejti foglyul az államot, majd a gazdaságot, és felülről építkezik lefelé.

– *Azért a korrupció, a gazdaság és politika összefonódása nem új jelenség Magyarországon.*

– Igaz, de az új jelenség, hogy az egész rendszer a központilag vezérelt és ellenőrzött korrupcióra fűződik fel. Ennek az előző Fidesz-kormány idején még megvolt a kétharmados korlátja, így nem tudták a saját izlésüknek megfelelően átfogalmazni az egész rendszert. És a 2002-es választási bukás meg is akasztotta a folyamatot. 2010 óta viszont a kétharmados korlát nem létezik, így teljes valóságában ki tud bontakozni a maffiaállam, amelynek lényege, hogy a politikai hatalmi koncentráció és a személyes, családi vagyonosodás összekapcsolódik. Már nem az oligarcháknak vannak képviselőik a politikában, hanem a politikai hatalomnak vannak oligarchái. A maffiaállamban már szükség sincs arra, hogy a központilag vezérelt korrupció rejtett legyen, hiszen, ha arra van igény, átírják törvényeket, vagy kormányzati eszközzel irányítják a kliensekhez az állami forrásokat. És így a jogalkotástól a büntetés végrehajtásig, az oktatástól az egészségügyig, a kultúrától a fociig minden Eszköz rendelkezésükre áll az akaratuk érvényesítéséhez. Így lép a magánérdek immár nem esetileg, hanem szisztematikusan a közjó helyébe.

– *Hogyan jutottunk idáig?*

– A Fideszben hosszú, csaknem húsz évig tartó folyamat volt, míg fokozatosan megtörték a párt tagjainak az akaratát, és engedelmességre kényszerítették őket. De a párt ma már nem pusztán egy engedelmes vazallus párt, hanem a párt vezető szerveiből a fogadott családba átkerülő döntések transzmissziós szíja. A Fogadott család függelmi rendszere egyszerre jutalmaz és büntet, melyben a legnagyobb bűn az illojalitás.

— *Ennyi lenne a titok?*

– Nem, ennél azért bonyolultabb a helyzet. Nem elég önmagában egy agresszív politikai szereplő. Ahhoz, hogy a mag kikeljen, megfelelő talaj és klíma is kell. Ahhoz, hogy a maffiaállam kialakulhasson, egyrészt kellett az az értékrendszeri környezetet, amely Magyarországot fogékonyra tette erre, másrészt számot kell vetni azzal a szocialista-szabaddemokrata koalíciós felelősséggel is, amely mindezt elősegítette.

– *Akkor ez felveti annak a politikai oldalnak a felelősségét is, amelynek Ön mégiscsak egyik vezetője volt.*

– Igen, de egészen más természetű a két oldal felelőssége. Az egyik a miénk, amely következetlenségeivel, hibáival hozzájárult a 2010-es katasztrofális vereséghez, de nem ez az oldal dőfte le a liberális demokráciát. Azonban a Fidesz volt az a politikai csúcsragadozó, amelyik tudatosan elejtette a megsebzett vadat. Nem volt végzetes, hogy ez bekövetkezzen, ehhez ezernyi szerencsétlen körülmény együttese kellett. Azonban azért, hogy bekövetkezett, már nagyon nehéz kimászni belőle.

– *Mondják, mivel egy szűk körön kívül nem hoz gyarapodást, gyengék a gazdasági alapjai, ezért a rendszer fenntarthatatlan, előbb-utóbb úgymint összeomlik magától. Csak ki kell várni.*

– Én ebben nem hiszek. Mert ez csak demokratikus viszonyok között működhetne így. Most ha a kormány érzékeli, hogy a tehetőseket, a saját klienseit támogató politikája miatt sokan vesztesek, s elégedetlenek lesznek, s ez veszélyt jelenthet az uralmára, akkor módosítják a választójogi törvényt, korlátozzák a kritikus médiát, fegyelmehető szervezetekbe kényszerítik a közalkalmazottakat, és így tovább, hogy az megnehezítse a kritikus politikai akarat szerveződését, az ellenzék dolgát. Az egzisztenciális ellehetetlenítés fenyegetésével morzsolják fel az elégedetlen állampolgárok tömegét, aminek a belső, intézményesülni képes kohéziója amúgy is gyenge. Ráadásul az egzisztenciálisan lelegezetebbek tömegére irányítják a kicsit feljebb álló vesztesek haragját.

– *A magyar történelemben mindig nagy volt a kereslet bűnbakokra.*

– Az ennek kapcsán állandóan felmerülő kérdés, hogy ez a rendszer rasszista-e, vagy éppen antiszemita némileg félrevezető. A maffiaállamnak a lényege pont az, hogy elvek ilyen értelemben sem vezetnek. A Fidesz vezetői nem antiszemiták, vagy rasszisták, . Politikájának nem célpontja a „zsidó”, vagy a „cigány”, hanem „csak” a meghódítandó célcsoportját alkotják a rasszisták, vagy antiszemiták. Ez azért különbség. Miközben beteszik a tankönyvekbe Wass Albertet, meg Nyírórt, Horthy-szobrot állítanak, és sorolhatnánk még, mindennek a célja, hogy meghódítsák azt a közönséget, amelyik erre fogékony. Indulatokra építenek, indulatokat generálnak, de maguk nem indulatosak, csak elvtelenül, cinikusan pragmatikus. Amikor a kormány éppen bankárelles nyelvzetet használ, akkor e kódolt nyelvvel az antiszemizmusra épít, de az nem az érdekli, hogy a bankári zsidó-e, vagy sem. Pusztán az érdekli, hogy sikerül-e betörni, a maffiacsalád vazallusává tenni. Elég a Csányi Sándor elleni támadásokra gondolni: a keresztapa elengedte a pitbulljait.

– *De ha több a vesztes, mint a nyertes, akkor egyszer csak utat tör magának a vesztesek hangja is, nem?*

– A média kontrollja megakadályozza ezt. A Fidesz nem fél a kritikus szavaktól, feltéve, hogy azokat nem sokan hallják. Ha pedig túl széles körben elérhető egy médium, akkor vagy apolitikussá zsarolják, mint a nagy kereskedelmi tévéket, vagy felvásárolják, mint az ingyenes terjesztésű Metropolisz napilapot, vagy irányított állami hirdetésekkel maguk gründolnak ilyet, mint a Helyi Téma, vagy egyszerűen megszállják, mint a közmédiát. Amikor pedig akad egy olyan szimbolikus aktus, ami túllépi az ingerküszöböt és a szélesebb közönséghez is eljut, akkor azt megpróbálják - mint a hungarocell Orbán szobor ledöntését - garázdaság címszóval kriminalizálni. Nemsokára már a felségsértés is büntetőjog tényállás lesz.

– *Ha a hang nem is, de a vesztesek dühe csak utat találhatnak magának.*

– Igaz, a média elfoglalása arra jó, hogy sokakat tudatlanságban tartsanak. Viszont, ami még fontos: kell egyfajta egzisztenciális függés és félelem is, amire hatékonyan lehet építeni. Miért nem mennek

el sokan a tüntetésekre? Mert féltik az állásukat, féltik a megélhetésüket ... Emellett kiépült egy új nemzeti ideológia is, amelyben a nemzet fogalma nem a magyar polgárok összességét jelenti: aki nem részese a Fidesz fogadott családjának, vagy nem tagozódik be alá, azt kirekesztik, az számukra nem tartozik a nemzethez. A háborús, harci retorikával pedig legitimálják a különböző mértékű jogfosztást. Ha egyszer „háborúban áll a nemzet”, akkor igenis mindenkinek le kell mondania ilyen-olyan jogairól.

– *Ha nem, vagy csak nehezen megy belülről, attól még mehet kívülről.*

– Ha most az Európai Unióra gondol, akkor téved. A mi kis maffiaállamunk az első ilyen típusú rendszer az EU-ban, olyan mintha Azerbajdzsán vagy Belorusszia került volna be. Épp ezért az EU rendkívül kellemetlen helyzetben van, hiszen nem tehet úgy, mintha nem látná a problémáinkat, viszont eszközei nincsenek a kezelésére. És ami még ennél is nagyobb veszély: féltő, hogy kedvet csinálunk más kelet-európai rendszereknek is, hogy ebbe az általunk bemutatott irányba induljanak el. Olyan rendszer épült ki, amelyben nagyon nehéz a maffiaállammal szembeni fellépés.

– *Azt mondja, nem lehet fogást találni a Fideszen?*

– Azt mondom, hogy ott nem lehet, ahol most próbálkoznak vele. Az ellenzéki politikusok és szakértők – önlefedeztető módon - általában a szakpolitikák szintjén bírálják a kormányt, holott az számukra nem létezik. Szakpolitikai okai a Fidesz döntéseinek nincsenek, csak szakpolitikai következményei, ám ha ezek nagyon kellemetlenek, akkor keresnek valamilyen kvázi-szakpolitikai választ a felmerülő problémára. Annak például, hogy teljesen államosítják az oktatást semmilyen komolyan vehető oktatáspolitikai indoka nincs. Pusztán ahhoz van köze, hogy miként tudnak egy társadalmi réteget teljes ellenőrzés alá vonni, megfélemlíteni, és olyan függési rendszerbe hozni, hogy aztán nyikkanni se merjen, illetve az iskolából kaszárnyát, az oktatásból janicsárképzőt csinálni. Egyszerűen, amikor a Fideszt szakpolitikai alapon támadják, akkor szinte látom maga előtt, ahogy nevetgélnek magukban, hogy a kritikusaik mennyire nem értik a politikájuk valódi célját és lényegét. Amíg a Fidesz szakpolitikailag szétszórt, addig a népi vágyakat és indulatokat érzelmileg koherens rendbe szervezi. Az ellenzék esetében ez éppen fordítva van, még ha sikerül is szakpolitikailag koherens programot összeállítaniuk – ami azért szintén kétséges –, érzelmileg teljesen széttartóak, önmagukat sem egy közösségként értelmezik, nincs semmilyen átélt, mozgósító közösségi ethoszuk.

– *Így aztán nehéz lesz leváltani ezt a jól szervezett maffiaállamot*

– Technikai értelemben is a csak minél szélesebb körű összefogás lehet sikeres, az mozgósíthat elég embert. A választó, ha egyszerre érzi a Fidesz könyörtelenségét, és a másik oldal nyeresre való képtelenségét, akkor egzisztenciális félelmét úgy oldja fel, hogy elkezd érzelmileg besorolni a Fidesz alá. Miközben a választók többsége még mindig változást akar, mégis háromszor annyian jósolják a Fidesz győzelmét, mint az MSZP-ét. Van tehát társadalmi megrendelés a kormányváltásra, de a szemükben ennek nincs hatékony politikai alanya. S ha ez nem jön létre, akkor a választók elfordulnak a gyengébb féltől, és elfogadják az erőt. Vagy nem mennek el szavazni, de ezzel lényegében ugyanazt teszik. Minden olyan politika, ami arra építkezik, hogy a választókból hősök lesznek, akik minden várható retorzió ellenére szembeszállnak a hatalommal, kudarcra van ítélve.

– *Némiképp leegyszerűsítve, de mindebből mégiscsak az következik, hogy Önök sok munkával írtak egy tanulmánykötetet a maffiaállam működéséről, aminek alapján arra a következtetésre jutnak, hogy a fellépés ezzel szemben per pillanat szinte lehetetlen. Akkor politikai értelemben mire jó ez a kötet?*

– A Magyar Polip nem a kormányváltás forgatókönyve. A kötet szerzői liberális értelmiségiek, akik jelenleg ennyit tudnak tenni: a nyelvet és a fogalmi keretet adtuk a kormányt megérteni – és nem zárom ki, hogy talán legyőzni is – kívánó polgároknak.

– *A szavak ereje – ennyi, ami maradt?*

– Higgye el, ez sem kevés. Ha az ember dzsungelbe megy, akkor jó ha tudja, mivel találkozhat szembe magát. Hogy itt egy leopárd, amott meg egy krokodil. De ha úgy mászkál a vadonban, hogy közben azt hiszi, angolparkban sétál, akkor esélye sincs a túlélésre. Amíg nincsenek e politikai dzsungel megnevezésére alkalmas szavaink, fogalmi rendszerünk, addig képtelenek vagyunk a hatékony fellépésre ezzel a rendszerrel szemben. Ez a könyv arra törekszik, hogy leplezetlenül, indulatok nélkül bemutassa, hogy mi is az, amivel szembe kerültünk. Mert eddig jobbra két magatartás volt: vagy nem mertek szembenézni a Fidesz politikájának tényleges szándékaival, vagy túllőve a célon a fasiszta vagy kommunista diktatúrákhoz hasonlították. Mindkettő problémás – az egyik nem számol a tényleges veszélyekkel, a másik viszont elveszi a lehetőséget azoktól, akik fellépnének a rendszer ellen, de nem tudnak azonosulni az ilyen kritikák jellegével. Márpedig az önbecsülés ott kezdődik, hogy világosan látjuk annak a világnak a jellegzetességeit, amiben élünk, tehát először is nem csapjuk be saját magunkat. Ez már önmagában is jó érzés.

– *Akkor Ön mégis optimista?*

– Talán lehetnék, mert az már látszik, milyen feltételeknek kellene teljesülniük ahhoz, hogy egyáltalán esély legyen a maffiaállam elleni fellépésre – és akkor még nem a legyőzéséről beszélek. Ugyanakkor elkedvetlenítő látni, hogy az egyéni ambíciók, kisszerűségek, és részben tehetségtelenség fogságában elveszni tűnik a kormányváltás lehetősége. Márpedig most nagyjából ez az, ami történik.

NÉVJEGY:

MAGYAR BÁLINT szociológus, liberális politikus. Az ELTE szociológia-történelem szakán szerzett diplomát, 1990-ig több kutatóintézetben foglalkozott a második világháború utáni kelet-európai országok társadalom- és gazdaságtörténetével. 1979-től a Demokratikus Ellenzék aktivistája. 1988-ban a Szabad Demokraták Szövetségének alapítója, 1998-2000 közt elnöke. 1990 és 2010 között országgyűlési képviselő, 1996 és 1998, majd 2002 és 2006 között oktatási miniszter. 2009-ben kilépett az SZDSZ-ből. Jelenleg a Pénzügykutató Intézet munkatársa.